

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 19

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 19. — Рівне: РДГУ, 2002. — 172 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії дошкільної педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Оп

убліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів дитячих садків, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН
Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
(Міжнародний університет "Рівненський економіко-гуманітарний інститут" ім. С.Дем'янчука);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім. В.Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет "Острозька Академія");
кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**
(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 29.03.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За

достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 1.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

УДК: 371. 013

В.М.ДОВГАНИЧ

ЗАСОБИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ С. РУСОВОЇ

На порозі третього тисячоліття ми знову звертаємося до питання: якою повинна бути людина майбутнього? Безумовно, це має бути вільна, творчо мисляча і гармонійно розвинута особистість. Необхідно, щоб цій меті – формуванню людської індивідуальності – відповідала сучасна освітня система, важливими принципами якої повинні стати гуманізм, гуманізація, демократизація, автономність навчально-виховних закладів у вирішенні основних питань своєї діяльності.

Сучасні науковці, педагоги-практики визначають основні напрями досліджень, що стосуються вивчення виховних процесів, розробляють новітні технології формування у дітей та молоді моральних якостей, духовної орієнтації, активної громадянської позиції, національного світогляду.

Зміст морально-духовного виховання у сучасній школі суттєво змінюється у зв'язку із виникненням гострої необхідності відродити загальнолюдські цінності, моральні норми, вироблені людством у процесі історичного розвитку і визначити нові принципи і норми, що виникли на сучасному етапі розвитку суспільства. Важливо формувати глибоку людську моральність.

Моральне виховання ставить перед собою такі завдання, як формування моральної свідомості, почуттів, суджень, переконань, навичок і звичок поведінки, відповідних нормам суспільства. До найважливіших людських чеснот відносять доброту, порядність, відповідальність, працелюбність, вимогливість до себе, чесність, патріотизм. Високі моральні якості базуються на простих, елементарних установках. Гуманність, милосердя можна виховати лише за умови, що людина володіє навичками культурної поведінки, є ввічливою, співчутливою та уважною до людей. Розуміння суті та принципів моралі дають можливість вихованцям зрозуміти, що добре, що погане, що є справедливим, а що ні. Педагоги підводять дитину до необхідності дослідження своїх почуттів, емоцій, вчинків і формують в неї здатність до саморегуляції, самовідчуття.

Необхідною педагогічною умовою виховання моральності і духовності молодого покоління є діалог, що передбачає рівноправність почуттів, морального вибору, творчості, дій суб'єктів виховного процесу. Новий підхід до навчання і виховання являє собою перехід від авторитарного стилю управління навчально-виховною діяльністю до партнерських взаємин, співробітництва учня і вчителя, від засвоєння знань у готовому вигляді до активної творчої діяльності.

У центрі уваги вчителя повинна бути сама дитина з її запитами, поглядами, індивідуально-психологічним складом. Вчитель визначає мету і завдання навчальних і виховних справ, виходячи з вікових особливостей розвитку дитини, рівня підготовки, а також індивідуальних властивостей кожного учня – його інтересів, темпераменту, особливостей емоційно-вольової сфери, творчих можливостей.

Вдумливі педагоги справедливо стверджують, що у морально-духовному вихованні дітей потрібно йти не від метода чи форми, а від індивідуальності кожного вихованця, особливостей конкретної ситуації, і вже у відповідності з ними планувати виховну діяльність, обирати прийоми і методи. Якщо ця вимога не виконується, то виховання буде малорезультативним. Важливо спрямувати свідомість дитини так, щоб вона керувалась у своєму житті благородними бажаннями, прагнула до морального ідеалу. В навчально-виховному процесі пріоритет надається предметам, які фіксують як науковий, так і культурний досвід людства.

Становлення особистості дитини відбувається під впливом взаємин з дорослими, однолітками, різноманітних видів діяльності та спілкування. В неї розвиваються елементи соціальних почуттів, формуються навички суспільної поведінки такі, як колективізм, взаємодопомога, відповідальність за свої слова і вчинки, товариськість, дисциплінованість. Дошкільний та молодший шкільний вік надає великі можливості для формування моральних якостей, духовності, позитивних рис особистості. Довірливість, відвертість, податливість дітей,

їх схильність до наслідування, великий авторитет, яким користується вихователь, є сприятливим ґрунтом для формування високоморальної людини. Основи моральної поведінки закладаються саме у ранньому віці.

Велику користь для фізичного і морального розвитку дітей надає добре організована, посиljena для них виробнича праця, значення якої для формування соціальних якостей особистості є винятковим. Русова застерігала педагогів не забувати про “корисний вплив праці на фізичне здоров’я дітей й моральну рівновагу, яку праця звичайно утворює в душі дитини одбиваючись на усьому організмові й настрою її” [4, 102]. Праця, яку виконує дитина має характер самообслуговування, допомоги старшим, гарних результатів можна досягти поєднуючи працю зі грою, у яких максимально виявляються самодіяльність, ініціативність, змагання дітей між собою. Особливий інтерес малюків до всього яскравого, незвичайного, бажання краще пізнати цей чудовий світ, активна діяльність у ньому – все це повинно задовольнятися у цікавій, корисній грі, яка розвиває в дитини навички згуртованих дій, вольові якості, культуру рухів і різноманітну активність, допитливість й працелюбність. Русова наголошувала, що “кожний майдан задля ігр є справжня школа характеру, вдачі, де дитина зміцняє природну дисципліну й волю, обмежену колективом” [4, 80].

Моральному вихованню підростаючого покоління відомі педагоги минулого і сучасності надавали і надають великого значення. Серед них талановита письменниця, визначний педагог, тонкий психолог Софія Федорівна Русова (1856 – 1940). Головною метою морального виховання дітей вона вважала розвиток моральної свідомості, почуттів, моральної поведінки, цілеспрямоване виховання позитивних рис характеру і зведення до мінімуму негативних нахилів, тобто формування всебічно розвинутої, гармонійної людини, морально досконалої, соціально активної особистості через активізацію її внутрішніх резервів. На думку педагога, виховання слід розпочинати з народження дитини, а основи моральності і духовності закладаються вже з перших кроків її свідомого життя. “Виховання розпочинається з першого дня життя і проводиться так, щоб в кожній особі викликати, відповідно до її фізіологічних, емоціональних і духовних нахилів, ціле коло усяких думок, моторних звичок і активних нахилів до моральних, добрих вчинків і виступів на добро людей і на користь свого розвитку”, - відмічає Русова [4, 134]. Як стверджувала вчена, людину цінують не тільки за знання, а, в першу чергу, за її характер, лагідну вдачу. Діти відрізняються один від одного особистими властивостями, здібностями, інтересами, особливостями темпераменту. Зважаючи на це “кожен вихователь має добирати до кожного дитячого типу відповідні засоби, методи, бо дитвора взагалі дуже різноманітна”.

Багато уваги приділяє Софія Федорівна вихованню дисциплінованості, вольових якостей, моральних звичок, правил культурної поведінки, котрі виховуються в ранньому віці і зберігаються тривалий час, а іноді й на все життя. Діти повинні привчитися вчасно вставати і лягати спати, правильно поводити себе за столом, слідувати за своїм зовнішнім виглядом, допомагати один одному, вміти вислухати співрозмовника, берегти навколишній світ, любити природу і тварин, дякувати, вітатись і прощатись. Важливо навчити їх підкорятися волі свої емоції і почуття. Така властивість зробить дитину менш вразливою дозволить їй спокійно й помірковано підходити до вирішення життєвих проблем. “Потрібно викликати цікавість дитини, інтерес і до себе самої, – щоб навчалася саму себе скоряти і свідомо себе стримувати”, – акцентує Софія Федорівна [4, 51].

Характерна орієнтація дитини на дорослого як на авторитет і взірць для наслідування, дозволяє кваліфікованому педагогу досягти підвищення рівня творчого розвитку і перспективних змін у поведінці вихованців. Моральні якості формуються також насамперед під впливом старших - батьків, вчителів, вихователів. Добре, щоб дитина шанувала свого наставника, слухалась його мудрих, справедливих порад та вимог, довіряла йому.

Сам педагог-вихователь повинен бути всебічно розвинутою людиною і постійно вдосконалювати свій професійний та інтелектуальний рівень, бути високим прикладом моральності носієм людських вартостей. Русова визначає основні риси характеру, що мають бути притаманні справжньому педагогу: справедливість, щирість, доброта, вимогливість, широкий світогляд, і, перш за все, повага і любов до дітей.

Ми прагнемо виростити своїх нащадків розвинутими, талановитими, розумними. “Найбільший скарб кожного народу – його діти, його молодець”- проголошує С.Русова.

Гра є природною вільною формою діяльності малят, в якій досягається довкілля, відкривається широкий простір. Особливе місце посідають ігри, що виникли за ініціативою самих дітей (творчі, сюжетно-рольові). Ігрове спілкування є для них першою школою міжособистісних взаємин. Діти вчаться розуміти життя суспільства, усвідомлюють своє місце в ньому, засвоюють установлені моральні норми і вартості.

Дорослі своїм виховним впливом повинні вміти скорегувати і упорядкувати хаотичні почуття та враження дитини.

У працях Русової з психології і педагогіки ми знаходимо основні напрямки виховання, визначаємо умови, необхідні для забезпечення повноцінного розвитку дитини як особистості.

Національне виховання також повинне забезпечувати природне входження дитини у світ духовності, культури рідного народу.

Невід'ємною складовою морального виховання є соціальне виховання. Дитина вчиться пізнавати себе, аналізувати свої вчинки, об'єктивно оцінювати свою діяльність саме у колективі, порівнюючи себе з іншими.

Потрапляючи у соціальний осередок, яким може бути дитячий садок, школа, подвір'я, на якому грають малюки, дитина самостійно обирає собі товаришів за спільними інтересами, нахилами, розумовим та фізичним розвитком.

Найкраще дитина розвивається соціально під час гри та колективної праці. Ці два процеси організовують і згуртовують дітей, розвивають цікавість, мислення, почуття індивідуального і колективного. Спільна праця, що має на меті виконання усіма дітьми конкретного завдання, вимагає від малюків зібраності, чіткого виконання своїх обов'язків, відповідальності, спрямування зусиль для того, щоб якісно і швидко виконати справу, не підвести товаришів. "Соціальне значіння праці в тому полягає, що вона найкраще регулює відносини окремої дитини до усього колектива з погляду засвоєння конкретних обов'язків й зміцнення почуття відповідальності"- говорить Софія Русова [4, 101]. Саме праця, на думку Русової, визначає місце людини у суспільстві, становить основу людського буття і є основним джерелом не тільки матеріального добробуту громадян і держави, а й духовного багатства народу. Праця тренує волю, виробляє характер, позитивні звички, вчить переборювати труднощі, доводити розпочате до кінця. Вона вимагає від дитини самостійності, творчості, терпіння. Як вказує досвідчений педагог: "Праця дає дитині певні звички, знання, виробляє і зміцнює волю дитини, її характер"[4, 133].

Процес включення дитини в систему колективних взаємин важкий та глибоко індивідуальний. Кожна дитина по-різному входить у колектив, викликає неоднакову реакцію зі сторони однолітків, прагне до самоствердження.

Особливо уважно Софія Русова ставилась до духовного розвитку особистості, зокрема до релігійного виховання. Відомо, що духовний світ людини розвивається більш інтенсивно в духовному просторі, що заповнений мистецтвом, філософією, релігією. Надзвичайно важливо прилучати дитину до краси і гармонії. Спостерігаючи за дітьми, педагог помітила, що вони живуть релігійними настроями, прагнуть знайти і пізнати Бога, його заповіді. Релігійне виховання через певні обряди та свята є цікавим і змістовним для малюків. Віра у всемогутнього, справедливого, люблячого Бога розвиває в дитині такі прекрасні почуття, як любов, надія, милосердя, чутливість до краси, правди, добра. Русова наполягала на необхідності вивчення закону Божого молодшими школярами, адже він містить у собі вічні духовні цінності, розкриває істинний шлях у майбутнє. На жаль, сучасна педагогіка не надає релігійному вихованню належного значення, залишаючи вирішення цього важливого питання за сім'єю та церквою.

Педагог наголошує, що найкращу освіту для душі, найблагородніші почуття, відчуття добра та істини людина дістає від релігії. Діти інстинктивно прагнуть пізнати Бога і це, як вважає Русова, "є перші змагання до ідеалу". Отже розвивати релігійні почуття треба з дитинства. Важливо наших дітей спрямувати на шлях християнської моралі та духовності. Діти відносяться до творця дуже суб'єктивно, конкретизують його особу, але найголовніше що вони відчувають, думаючи про Бога, що відбувається у їх юних душах. Педагогічні ідеї Софії Федорівни Русової пройняті духом гуманізму, християнства. Справді духовною є та людина, що цінує вічні людські цінності і дар життя, любов, честь, віру, справедливість, милосердя, досконалість. Саме такими людьми заповідала нам бути С.Русова. Принципи повинні стати для

дитини життєвим орієнтиром, бути визначальним для неї протягом усього життя. Сенс гуманізації освіти полягає у поверненні духовних основ християнської моралі, цінностей нашому суспільству. Для дитини постать Бога асоціюється із правдою, ідеалом, красою, величчю, розумом, який постійно дбає про людей і про неї особисто.

Отже, Софія Русова заповідала педагогам виховувати перш за все людськість в дитині, формувати її душу, моральну свідомість, духовні нахили, адже тільки так ми можемо зростити порядних, інтелектуальних розвинутих, духовно багатих громадян нашої держави. Ідеї та поради славетного українського педагога С.Ф.Русової щодо морально-духовного виховання дітей мають значну наукову цінність. Грунтовне вивчення педагогічної спадщини просвітительки, глибокий аналіз її праць сприятиме підвищенню рівня народної освіти в нашій державі. Вихід з сьогоднішньої кризи в Україні потребує наявності нових морально-духовних цінностей, зміни особистої налаштованості, поведінки людини, перебудови суспільних структур. І держава повинна всебічно сприяти цьому процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про дошкільну освіту”. – К., 2001. – 18 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1998. – 61 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори. – К., 1996. – 303 с.

Одержано редакцією 18.02.2002.

УДК: 371.0 17

С.Б. БРИЧОК

ПРЕДСТАВНИКИ ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.) ПРО ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ ДИТИНИ

Філософія сучасної освіти визначає роль духовності в житті суспільства як найважливішу. Адже духовні цінності в системі особистих надбань, які найбільшою мірою зумовлюють зміст і характер діяльності людини та її поведінки, посідають особливе місце.

Духовні цінності людини належать до найдієвіших чинників її поведінки у найширшому значенні цього слова.

Відомо, що дошкільне дитинство – вирішальний етап духовного становлення людської особистості. Це час, коли формуються суто людські особливості: сприймати світ через добро, мислити творчо, бути щирим з людьми, усвідомлювати себе і своє призначення на землі. Саме дошкільне дитинство є сензитивним до засвоєння дитиною основ духовної культури, морально-етичних норм. Психологічною наукою визначено, що саме в дошкільному віці відбувається становлення основних особистих механізмів та утворень, формується самосвідомість, а отже, й духовні особливості людини. У зв'язку з цим виникає потреба в теоретичному обґрунтуванні духовного розвитку дитини. Духовна культура людини найповніше проявляється у її взаєминах з іншими людьми, зокрема, у здатності: а) сприймати людину, якою вона є, і не залишатись байдужою до неї; б) розуміти людину, тобто виявляти симпатію по відношенню до тих, хто нас оточує; в) поважати людину; г) у випадку потреби допомагати людині; д) любити людину у християнсько-моральному тлумаченні цього поняття.

Якими ж згідно з концептуальними основами духовного розвитку мають бути завдання виховання дітей? Щонайперше, у них мають формуватися певний світогляд, розвиватися моральні, релігійні та естетичні почуття, відповідне ставлення до людей і навколишнього середовища, єдність свідомості та поведінки в повсякденному житті й діяльності, становлення характеру.

Незаперечним лишається і той факт, що важливим елементом духовності є та чи інша релігія, яку визнає і сповідає сім'я дитини. Релігія завжди посідала значне місце в житті українського народу, про що свідчить її нинішнє інтенсивне відродження та провідна роль духовних процесів, що відбуваються у нашому суспільстві. Християнська релігія у своїй основі є духовною, оскільки асимілює елементи загальнолюдських цінностей (добра, любові, краси, правди, милосердя, благородства тощо). Дедалі більше педагогів сучасності доходять висновку,

ЗМІСТ

Передмова	3
Богуш А.М. Підготовка студентів до здійснення наступності і спадкоємності дошкільної і початкової ланок у системі неперервної освіти	4
Поніманська Т.І. Дитинство як категорія гуманістичної педагогіки	7
Дичківська І.М. Розвиток інноваційної поведінки педагога.....	10
Артемова Л.В. Перспективи підготовки працівників дошкільного профілю в умовах ступеневої освіти	14
Чумичева Р.М. Детство – среда індивідуальної самореалізації	19
ЕрофееваТ.И. Проблема полипрограмности и вариативности в российском дошкольном образовании	26
Щербакова К.Й. Деякі аспекти проблеми готовності дітей до вивчення математики в школі	29
Кузьменко В.У. Створення індивідуально зорієнтованих програм виховання і навчання дітей дошкільного віку	34
Коломинский Я.Л., Панько Е.А., Валужина Е.В., Гутковская Е.Л., ЧесноковаЕ.П. Влияние профессиональной деятельности музыкального руководителя на развитие личности дошкольника	37
Карпенчук С.Г. Педагогічна майстерність як інтегрована система педагогічного досвіду А.С. Макаренка.....	41
Янцур Л.А. Розвиток дитячої творчості в зображувальній діяльності	50
Макагон К.В. Підготовка педагогів до пошукової діяльності в умовах післядипломної освіти	55
Горопах Н.М. Реалізація принципів розвивального навчання в екологічній освіті дошкільнят	58
Маліновська Н.В. Переказ як метод формування у дошкільників діалогової компетенції	64
Крайнева Л.В. Лінгводидактична підготовка вихователів до роботи в умовах білінгвізму	68
Гайдаржирська Л.П. Навчання дошкільників в умовах сучасного дитячого садка	73
Борова В.Є. До проблеми виховання орфоепічної правильності мовлення дітей старшого дошкільного віку	77
Беленька А.В. Організація та проведення практичних і семінарських занять за інтерактивними методиками	83
Машовець М.А. Самостійна робота студентів як засіб професійного самовдосконалення.....	89
Сергєєва В.Ф. На зорі дошкільної справи в Україні.....	92
Улюкаєва І.Г. Історія та актуальні проблеми підготовки педагогів для системи дошкільної освіти в Україні	96
Кобилянська Л.І. Індивідуальне і суспільне дошкільне виховання: альтернатива чи ефективна взаємодія?.....	102
Струннікова Д.І. Організація спільних форм природопізнавальної діяльності старших дошкільників і молодших школярів	105
Машкіна Л.А. Організація педагогічної практики в умовах ступеневої підготовки вихователя	109
Литвиненко С.А. Виховання у особистісному вимірі: сучасні підходи.....	114
Солоненко Н.С. Проблема економічної підготовки школярів у сучасних умовах	117
Якимчук Р.І. Виправлення недоліків мовлення шестирічних учнів.....	121
Петренко О.Б. Особливості статевої диференціації дитини дошкільного віку	125
Меналюк Г.Ф. Роль навчання математики в гуманізації дошкільної освіти	128
Терешко Л.В. До питання міжпредметної інтеграції у формуванні мовленнєвих умінь майбутніх педагогів	131
Зданевич Л.В. Організаційно-методичні основи адаптації першокурсників	135
Гринчук Т.В. Аксиологічний підхід до проблем сучасного дошкільного виховання.....	139

Бєлова С.А. Гуманістична сутність німецької реформаторської педагогіки початку ХХ сторіччя	143
Врочинська Л.І. Взаємодія суспільного і родинного виховання в умовах сьогодення	147
Янцур М.С. Визначення функцій фахівців з професійної орієнтації учнівської молоді	151
Кравець Л.М. Педагогічна рефлексія у професійній діяльності вчителя	155
Довганич В.М. Засоби духовно-морального виховання дітей у педагогічній спадщині С.Русової	158
Бричок С.Б. Представники церковно-релігійної педагогіки (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) про виховання духовності дитини	161
Димченко С.С. Формування стилю педагогічного спілкування в класі спеціального інструменту (теоретичні і методологічні аспекти)	164
Відомості про авторів	168

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти

Збірник наукових праць

НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 19

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Редактор Поніманська Т.І.
Технічний редактор Коломис О.Ф.
Комп'ютерна верстка Рахманова Л. О.

Здано до набору 10.03.2002 р. Підписано до друку 29.03.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 19,87. Обл. вид. арк. 20,17. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59

О

новлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти:
Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету. Випуск 19. — Рівне: РДГУ, 2002. — 172 с.

ISBN 966 — 7281 — 07 — 1.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії дошкільної педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів дитячих садків, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378**ББК 74.20**